

SCHIMBAREA MENTALITĂȚII ÎN ACTIVITĂȚILE VOLUNTARE

Conf. univ. dr. Nina Mocănașu*

Abstract: *The present paper analyses the influence voluntary activities have on the adhering to certain values of those participating in such activities. The impact is felt according to the predominant values guiding such voluntary activities.*

Keywords: mentality, social values, social norms, voluntariate

1. Comportamentul colectiv și procesele psihosociale

Toleranța este considerată de cele mai multe ori ca fiind o formă de încredere minimală, iar intoleranța o formă de neîncredere maximală¹.

Persoanele care au capacitatea de a înțelege riscurile schimbării știu să accepte și riscurile diversității umane a diversității valorice și comportamentale. Tradiționalismul aproximat printr-o identitate locală puternică susține mai întotdeauna complexe de intoleranță.

Între mediul rural și urban există diferențe, astfel că: toleranța în mediul urban este orientată spre capital uman iar în mediul rural este orientată spre cultură, nivel de educație.

Prin activitatea sa, omul poate produce schimbări în condițiile obiective externe, în stările sale interioare precum și în relațiile sale cu mediul. Omul își satisface trebuințele, își realizează ideile, aspirațiile și planurile sale tot prin activitate, își construiește noi planuri și creează condițiile din care izvorăsc noi aspirații și idealuri.

Informația asimilată prin mass-media și cunoașterea minim a unei

* Universitatea „Hyperion” din București, Facultatea de Jurnalism.

¹ Dumitru Sandu, *Sociabilitatea în spațiul dezvoltării. Încredere, toleranță și rețele sociale*, Iași, Editura Polirom, 2003, p.62

limbi străine au impact direct asupra toleranței urbane. Persoanele care preiau mai multă informație prin canalele tv, internet și pot comunica și într-o limbă străină sunt mai tolerante. Dacă nivelul toleranței la aceste persoane este mare există probabilitatea ca și actele voluntare să fie mai multe și mai vizibile.

Toleranța la populația țării noastre este influențată de resursele material-umane de status și a capitalului simbolic. Dacă diferențiem populația în funcție de mediile rural și urban atunci putem spune că pentru populația urbană, contează mai mult resursele de status, iar pentru cea rurală contează mai mult valorile și cultura.

Capitalul uman contribuie sau nu la sporirea toleranței nu numai prin educație dar și prin formele active ale acesteia (informații recente, dialogarea în mai multe limbi străine cu semenii sau cu persoanele străine cu altă cultură).

Nivelul veniturilor este semnificativ pentru toleranță doar dacă facem corelația dintre el și educație. În cazul în care veniturile sunt mici intoleranța se manifestă mai puternic.

Religiozitatea, măsurată prin credințe și prin comportamente apare deseori ca un factor de reducere a toleranței pentru populația din mediul urban cu un nivel de educație mediu și superior. În mediul urban religiozitatea este manifestată mult mai pregnant și crește toleranța.

Dacă ne referim acum la categoriile de vârstă în raport cu multe domenii de viață atunci putem spune că bătrânii tind să fie mai puțin toleranți decât tinerii, în special în mediul urban.

Intoleranța sporită în rural față de urban este vizibilă datorită izolării satului, iar neîncrederea mai mare în urban decât în rural este și ea vizibilă datorită faptului că persoanele necunoscute sunt principalul referent pentru orășean iar cele cunoscute pentru sătean.

Toleranța e necesară atât între indivizi cât și în cadrul familiei și comunității. În lume, toleranța e mai necesară ca oricând. Noi trăim într-o vreme marcată de mondializarea economiei și accelerarea mobilității, comunicației, integrării și interdependenței, migrațiilor și deplasărilor de mare amploare ale populațiilor și urbanizării.

În conformitate cu respectarea drepturilor omului, a practica toleranța nu înseamnă nici a tolera nedreptatea socială, nici a renunța la propriile convingeri, nici a face concesii în această privință. Ea semnifică acceptarea faptului că ființele umane, care se caracterizează natural prin diversitatea aspectului lor fizic, prin situația lor, felul de exprimare, comportamentele și prin valorile lor, au dreptul de a trăi în pace și de a fi cele care sunt. Ea semnifică, de asemenea, că nimeni nu trebuie să-și impună propriile opinii altuia.

S. Freud a demonstrat că până și cele mai mărunte gesturi sau omisiuni, pierderi de obiecte au totuși cauze precise, de obicei inconștiente. El a arătat cât de mult afectivitatea, impulsurile noastre influențează gândurile și acțiunile noastre.

Toleranța este respectul, acceptarea și aprecierea bogăției și diversității culturilor lumii noastre, felurilor noastre de expresie și manierelor de exprimare a calității noastre de ființe umane. Ea este încurajată prin cunoașterea, deschiderea spiritului, comunicație și libertatea gândirii, conștiinței și credinței.

Datorită acestor opinii putem adăuga lângă termenul de „Toleranță” și pe cel de „Binefacere” sau pe cel de „Comportament prosocial.” John F. Dovidio (1995) aprecia că mai mult de 98% dintre cercetările de psihosociologie a comportamentului prosocial au fost publicate după 1960, iar evoluția acestora s-a produs în mai multe etape:

- la jumătatea anilor 1960, cercetările s-au centrat pe normele responsabilității și reciprocității;
- la începutul deceniului al optulea, cercetările s-au orientat spre descifrarea apatiei spectatorului;
- tema principală a anilor 1970-1980 a fost identificarea factorilor care inhibă comportamentul de ajutorare;
- în deceniul al nouălea s-a studiat când și în ce condiții își acordă ajutor oamenii
- cercetările de după 1990 s-au concentrat în direcția clarificării motivației comportamentului prosocial.

Oamenii de cele mai multe ori își acordă ajutor reciproc. În procesul socializării am învățat că „prietenu la nevoie se cunoaște” și astfel ne comportăm ca atare, fără a urmări vreo recompensă exterioară.

2. Normele respectate în actele de întrajutorare

Norma responsabilității – susține că ne considerăm obligați să acordăm ajutor, atunci când cei din jurul nostru sunt mai dependenți de noi. Norma responsabilității sociale funcționează atunci când:

- ne ajutăm copiii la vârstă mică dar și după aceea;
- ne ajutăm soția/soțul, părinții în vârstă, rudele prietenii, colegii, vecinii, persoanele necunoscute.

Această normă ne dă satisfacții, nu așteptăm recompense și prin ea atingem astfel standarde morale interne. Când din diferite cauze obiective nu reușim să apelăm la norma responsabilității suntem copleșiți de tristețe și

ne simțim vinovați. Astfel de experiențe ne îndeamnă să acordăm ajutor celor dependenți de noi. Această normă se aplică însă diferențiat adică: dăm mai mult ajutor persoanelor dependente de noi dar despre care noi avem o părere bună. Cei care au greșit din vina lor sunt mai puțin ajutați chiar dacă și ei depind de noi.

Norma reciprocității - manifestată prin ajutorul celui care ne-a ajutat și el în trecut. Această normă este vizibilă în grupurile mici, în colectivitățile izolate, în orașele mici. Ea se leagă de principiul echității sau altfel spus fiecare se așteaptă să primească ajutor proporțional cu ce a investit. Altfel spus dacă nu relațiile inechitabile produc disconfort psihic; gradul de inechitate în relația dintre două persoane este calculat:

ceea ce dă persoana / ceea ce primește persoana A= ceea ce dă persoana B/ceea ce primește persoana B.

Oamenii dacă au fost obișnuiți să ofere echitate vor reacționa mai puternic decât dacă s-au obișnuit cu inechitatea. De asemenea ajutam mult mai mult cu vorba decât cu fapta. Un studiu făcut de Bibb Latane' și John M. Darley (1970) a arătat că frecvența ajutorării este invers proporțională cu costul comportamentului; cu cât costul este mai ridicat cu atât actele de întraajutorare sunt mai reduse.

Tabel nr. 1
Frecvența răspunsurilor la diferitele solicitări²

Vă rog să mă scuzați, puteți...	Nr. persoanelor întreabate	Procentul celor care au răspuns solicitării
Să-mi spuneți cât este ceasul?	92	85%
Să-mi spuneți cum ajung pe Times Square?	90	84%
Să-mi schimbați 25 de cenți?	90	73%
Să-mi spuneți cum vă cheamă?	277	39%
Să-mi dați 10 cenți?	284	34%

² Septimiu Chelcea, *Psihosociologie. Teorii, cercetări, aplicații*, Iași, Editura Polirom, 2008, p. 233

Această normă se aplică între persoane care au același status socio-economic și de asemenea că persoanele cu o stimă de sine scăzută nu urmăresc reciprocitatea.

Cererea de ajutor a fost studiată cu mult timp înainte din punct de vedere al caracteristicilor mesajului. Remarca lui Lucius Annaeus Seneca de acum două mii de ani este valabilă și astăzi: ”Omenirea nu a învățat nici să ceară, nici să ofere ajutor.”³. Studiile arată că dacă se insistă prea mult în ajutorul nu este primit repede și cu intensitate; dacă există moderație în a solicita ajutorul atunci el vine mai repede și cu o intensitate mai mare.

S-a constatat de asemenea că oamenii devin mai sensibili și oferă ajutor atunci când sunt trăiesc emoții pozitive. Atunci suntem mai generoși și mai atenți la tot ce ne înconjoară, ne sporește încrederea în noi înșine și totodată și capacitatea de a-i ajuta pe alții.

Tabelul nr. 2

Comportamentele de ajutorare ale celor care au declarat că au găsit moneda și ale celor care au declarat că nu au găsit-o⁴

Condiția	Au acordat ajutor	Nu au acordat ajutor
Au găsit moneda	14	2
Nu au găsit moneda	1	24

Unii cercetători susțin că și emoțiile negative produc comportamente prosociale; de exemplu după vizionarea unui film depresiv, oamenii devin mai caritabili decât după ce s-a proiectat o peliculă cinematografică neutră din punct de vedere afectiv.

Persoanele care se simt vinovate au tendința de a-i ajuta pe alții din dorința de a se reabilita față de ele însele.

Trebuie să subliniem însă faptul că luarea unei decizii de cele mai multe ori depinde și de trăsăturile de personalitate ale subiectului, cum ar fi, de exemplu, nivelul său de aspirații, trăsăturile temperamentale, dorința de a avea succes, tendința de a evita eșecul, anxietatea, interesele.

Comportamentul prosocial sau cel de ajutorare este învățat. Modele pozitive din familie, mediul social duc la fapte de întraajutorare mai mari decât celelalte modele negative.

³ Lucius Annaeus Seneca, *Despre binefaceri*, Iași, Editura Polirom, 2005, p. 38.

⁴ *Ibidem*, p. 235.

J.H.Bryan și colaboratorii (1971)⁵ au prezentat într-un experiment, unor copii în vârstă de 6-9 ani două tipuri de filme. Într-un caz apăreau în film modele prosociale, în celălalt nu. Testați ulterior, copiii care au vizionat filmul cu conținut caritabil s-au caracterizat printr-o atitudine prosocială mai intensă, în timp ce la ceilalți copii această atitudine nu apărea.

În societatea de azi bazată pe concurență, Serge Moscovici (1994/1998) remarcă faptul că: ”egoismul este considerat normal iar altruismul este comportament deviant.”⁶ Este foarte adevărat că perceperea celuilalt reprezintă un proces complex: observăm comportamentul celorlalți, fizionomia lor, mimica, gesturile lor și înainte de toate rezultatele muncii și activității lor; facem deducții, evaluăm rapid semnele indicatoare, sintetizăm experiența trecută cu cea prezentă.

Comparăm imaginea ce ne-o formăm despre persoanele alături de care trăim și muncim cu imaginea de sine pe care și-o fac persoanele însele, confruntăm impresia noastră cu judecățile altora mai ales cu ale colectivelor în care respectivele persoane își desfășoară activitatea, verificăm percepția celuilalt luând ca etalon faptele sale.

G.W. Allport afirma în finalul lucrării sale *Structura și dezvoltarea personalității* că de corectitudinea percepției celuilalt depind în mare măsură stabilirea, funcționarea și evoluția relațiilor interpersonale.⁷

3. Acțiunea voluntară și efectele sale

Anul 2011 este dedicat celor 100 de milioane de cetățeni ai Uniunii Europene implicați în activități de voluntariat, aproximativ 4 milioane dintre ei fiind români, potrivit Barometrului European din mai 2010. Cunoscut ca Anul european al voluntariatului, acesta este un prilej de a aduce în atenție activitatea de voluntariat care pune în practică valorile europene ale solidarității, toleranței și diversității, aducând beneficii atât persoanelor care se implică voluntar cât și comunităților în care aceștia trăiesc.

Anul european al voluntariatului își propune patru obiective principale:

- depunerea de eforturi în favoarea creării unui mediu propice voluntariatului;

⁵ Septimiu Chelcea, *Personalitate și societate în tranziție*, București, Editura Știință și Tehnică, 1994, p. 134.

⁶ Serge Moscovici, *Formele elementare ale altruismului*, în S. Moscovici, *Psihologia socială a relațiilor cu celălalt*, Iași, Editura Polirom, 1999, p. 61-73.

⁷ Gordon W. Allport, *Structura și dezvoltarea personalității*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1981, p. 36.

- abilitarea organizatorilor de activități de voluntariat să amelioreze calitatea activităților de voluntariat;
- recunoașterea activităților de voluntariat;
- creșterea gradului de sensibilizare cu privire la valoarea și importanța voluntariatului.

O echipă de voluntari ai Centrului de Voluntariat Pro Vobis, Cluj-Napoca, au realizat o traducere a Declarației Universale în limba română pentru a înțelege voluntariatul și a veni în întâmpinarea celor care vor să ajute oamenii de lângă ei.⁸

Voluntariatul este o componentă fundamentală a societății civile. El însuflețește cele mai nobile aspirații ale omenirii - pacea, libertatea, oportunitatea, siguranța și justiția pentru toate persoanele.

În această epocă a globalizării și a schimbărilor continue, lumea devine din ce în ce mai mică, mai interdependentă, mai complexă. Voluntariatul - la nivel individual sau de grup - reprezintă o modalitate prin care:

- pot fi întărite și susținute valorile legate de comunitate, de serviciul adus aproapelui și de atașamentul față de aproape;
- persoanele pot să își exercite drepturile și responsabilitățile de membri ai comunităților, în timp ce învață și se dezvoltă pe parcursul întregii vieți, realizându-și astfel întregul potențial uman.

Se pot stabili puncte de legătură între diferențele care despart oamenii astfel încât să poată trăi împreună în comunități sănătoase, puternice și să lucreze împreună la identificarea de soluții la provocările pe care le întâlnesc și să continue destinul lor comun.

În zorii noului mileniu, voluntariatul reprezintă un element esențial al tuturor societăților. Voluntariatul transformă în acțiune declarația Națiunilor Unite conform căreia "Noi, oamenii avem puterea de a schimba lumea".

Această Declarație promovează dreptul fiecărei femei, al fiecărui bărbat sau copil de a se asocia în mod liber și de a activa ca voluntar fără deosebire de originea culturală sau etnică, religie, vârstă, sex, și condiția fizică, socială sau economică. Toate persoanele din lume trebuie să aibă dreptul de a-și oferi în mod liber timpul, talentul și energia în beneficiul altora sau al comunității lor prin acțiuni individuale sau colective și fără a aștepta recompense financiare.

În urma studiilor efectuate de predecesorii noștri putem spune cu convingere că expunerea la modele pro-sociale mărește probabilitatea de întrajutorare umană: cu cât vom promova mai mult valorile sociale prin acțiunile noastre, cu atât îi vom influența mai puternic pe ceilalți în sensul realizării unor comportamente pro-sociale

⁸ http://www.voluntariat.ro/voluntariatul_in_lume.htm#2

Bibliografie

1. ***Asociația ACCEPT, *Raport anual 2001*
2. Allport, Gordon W., *Structura și dezvoltarea personalității*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1981.
3. Andersen, Margaret L., Taylor, Howard F., *Sociology: the Essentials*, Belmont, CA: Wadsworth Publishing, 2000.
4. Chelcea, Septimiu, *Personalitate și societate în tranziție*, București, Editura Știință și Tehnică, 1994.
5. Chelcea, Septimiu, *Psihosociologie. Teorii, cercetări, aplicații*, Iași, Editura Polirom, 2008.
6. Chelcea, Septimiu, *Lungul drum spre tine însuși*, București, Editura Militară, 1988.
7. Crișu Ștefan., Crișu Elena-Denisa, *Codul juristului*, Curtea de Argeș, Editura Argessis, 2000.
8. Ferréol, G, *Dicționar de sociologie*, Iași, Editura Polirom, 1998.
9. Giddens, Anthony, *Sociologie*, București, Editura All, 2000.
10. Mahoney, E.R., *Human Sexuality*, New York, McGraw Hill, 1983.
11. Moscovici, Serge, *Psihologia socială a relațiilor cu celălalt*, Iași, Editura Polirom, 1999.
12. Sandu, Dumitru, *Sociabilitatea în spațiul dezvoltării. Încredere, toleranță și rețele sociale*, Iași, Editura Polirom, 2003.
13. Seneca, Lucius, Annaeus, *Despre binefaceri*, Iași Editura Polirom, 2005
14. Zamfir, C., Vlasceanu L., *Dicționar de sociologie*, București, Editura Babel, 1998.

Resurse online:

III. www.voluntariat.ro/voluntariatul_in_lume